

LA RECEPCIÓ DEL TEATRE
DE JORDI TEIXIDOR A LES ILLES

ANTONI NADAL
Historiador del teatre

Una repassada ràpida a les representacions de Jordi Teixidor a les Illes Balears ens induiria a pensar que *només* fou l'autor d'*El retaule del flautista* i, tanmateix, la primera obra que se'n va poder veure a les Illes fou la versió en castellà de la peça en un acte *Un féretro para Arturo*, dins el II Festival de Teatre Universitari, organitzat per la Federació Espanyola de Teatre Universitari, sota el patrocini de la Secció General de Cultura Popular i Espectacles i la Comissaria Nacional per al SEU, que es va celebrar al Teatre Principal de Palma del 16 al 19 de desembre de 1969. Essent de representació obligatòria, els espectadors van poder presenciar quatre muntatges diferents d'*Un féretro para Arturo*, a cura dels grups Teatre Universitari de Cambra, de Barcelona, nascut a la Facultat d'Econòmiques; Teatro Universitario Alarife, de Burgos; Teatro Estudio Lebrijano, de Sevilla, dirigit per Juan Bernabé, que fou premiat per la seva direcció de la peça, i Teatro Universitario de Murcia (REDACCIÓ 1970). Algun grup es va queixar de l'escàs marge de temps de què va disposar per al muntatge. En general, tampoc no els agradava haver de representar una peça obligatòriament, tal com imposava el festival.

Aquell any 1969, Teixidor es va presentar, sense èxit, al premi Ciutat de Palma de teatre (Bartomeu Ferrà) amb *Sísif o els planys de la soferta*, versió ampliada de la peça en un acte *L'auca del senyor Llovet*, que més endavant va mantenir aquest títol. El premi fou declarat desert el 20 de gener de 1970. Al cap d'uns dies, el 31 de gener de 1970, Teixidor va estrenar *El retaule del flautista*, amb música original de Carles Berga, al Teatre de l'Aliança del Poblenou, pels grups El Camaleó i el Grup de Teatre Independent del CICF. En el repartiment hi figurava la parella formada pels escriptors Maria-Antònia Oliver —en el paper de Vilatana 4a— i Jaume Fuster —en el paper de

Regidor Batts. Com se sap, aquesta obra es va estrenar comercialment al Teatre CAPSA l'11 d'abril de 1971. Maria-Antònia Oliver, natural de Manacor, es referirà a aquesta reestrena en el quinzenari *Perlas y Cuevas* l'1 de maig de 1971: «[El públic] també va omplir les localitats del teatre CAPSA: s'estrenava l'obra d'en Jordi Teixidor *El retaule del flautista*, encetant un Cicle de Teatre Contemporani. La peça en qüestió es basa en la llegenda del flautista d'Hamelín, que serveix d'eix per a fer una crítica dels qui especulen i s'enriqueixen amb les desgràcies d'altri. L'estrena va ser un èxit, ben merescut, per altra banda» (OLIVER 1971: 19).¹ Pel seu cantó, Jaume Fuster publicarà a la mateixa revista el 24 de desembre de 1971 l'article «Quan anar al teatre no és una obligació social. Vuit mesos d'èxit d'*El retaule del flautista*». Ja veurem que la *connexió* manacorina es va intensificar.

El 25 de juny de 1972, la companyia El Retaule, nom que va adoptar la companyia de Pau Garsaball, titular del Teatre CAPSA, va estrenar a la Sala Mozart de l'Auditori de Palma *El retaule del flautista*, amb actors tan reconeguts com Nadala Batiste, Alfred Lucchetti, Ramon Teixidor, Joan Vallès, Margarida Minguillón... (AGUILERA 1972). Fent dues funcions diàries, hi va actuar fins al 2 de juliol, amb èxit, malgrat les reticències de l'empresari Marc Ferragut, que havia anunciat que no tornaria a contractar cap altra companyia en català si aquesta

1. El jurista i escriptor Josep M. Quintana (2003) també va assistir a una de les representacions d'*El retaule del flautista* al Teatre CAPSA i en va escriure les impressions al cap de moltes dècades arran de la reposició menorquina de 2003: «Quan jo vaig assistir (penso que devia ser l'any 1971) a la representació d'*El retaule del flautista* en el desaparegut Teatre CAPSA de Barcelona, estava segur —com ho estàvem possiblement tots els qui érem dins aquella sala— que el bon text de Jordi Teixidor i la magnífica actuació dels artistes que acompanyaven el també desaparegut i admirat Pau Garsaball, anaven dirigides contra una gent —la gent del sistema— que no era la nostra gent. I això ens permetia gaudir de tots els avantatges que donen les situacions de privilegi per la simple raó que nosaltres no érem la gent que representaven el burgmestre i els seus companys d'aquell imaginari consistori centreeuropeu. Nosaltres, amic director, érem una altra gent: la que estava destinada a substituir aquells homes tan inevitablement mediocres, de vegades només pillets, i gairebé sempre corruptes, que sota l'aparença de persones de seny, benpensants i, sobretot, respectables, aparentaven governar la ciutat quan l'únic que de ver els importava era defensar els seus particulars interessos.»

fracassava (cf. PLANAS 1972).² La reticència potser explicaria que l'Auditori anunciàs l'espectacle en castellà. Tampoc no deixa de sorprendre que algun anunci publicitari inclogui la frase «¡¡¡La obra que más polémicas ha levantado!!!», al·ludint probablement a la prohibició del muntatge de Tábano el 1971 a Madrid. El crític teatral «Tales» (1972), pseudònim de Víctor Alomar, va atribuir l'èxit a la felicitat conjunció de la qualitat del text amb els gustos majoritaris i al gaudi encomanadís dels actors. Per la seva banda, el crític del diari *Baleares*, Joan Bonet (1972), va destacar igualment l'excel·lència de l'obra, el treball dels actors i la direcció de Feliu Formosa. De fet, l'èxit fou tan gran que la companyia va reposar la farsa a la Sala Mozart de l'1 al 10 de setembre següents. Amb motiu d'aquesta gira, Maria-Antònia Oliver (1972) va escriure un article en què es felicitava de l'intercanvi cultural que suposava l'estrena el 15 de juny de 1972 al Teatre CAPSA de *Facem comèdia*, d'Alexandre Ballester, per la companyia de Pau Garsaball, i l'estrena a Palma d'*El retaule del flautista*. Sens dubte, la companyia El Retaule va tenir un paper rellevant en la normalització de les representacions en català de les companyies del Principat i del País Valencià a Mallorca.

Al final de 1972 la companyia discogràfica madrilenya Hispavox va enregistrar el disc de llarga durada *El retaule del flautista*, amb adaptació de l'escriptor manacorí Antoni Mus i del mateix Teixidor, i arranjaments musicals i enregistrament a cura del també manacorí Antoni Parera i Fons. Encara, el 1973 Hispavox va enregistrar un disc senzill amb les cançons «Tango de les mans brutes» i «Ball de Regidors» d'*El retaule del flautista*, sota la direcció d'Antoni Parera i Fons.

Sorprenentment, no ens consta que, després de la reeixida actuació de la companyia de Pau Garsaball el 1972 a Palma, cap altra companyia peninsular hagi representat una obra de Jordi Teixidor a les Illes. Per contra, entre 1973 i 1976 es van realitzar a les illes de Menorca, Eivissa i Mallorca tres muntatges d'*El retaule del flautista* que van constituir esdeveniments teatrals de gran repercussió.

2. Malgrat que es tractava d'un espectacle contrastat, no cal oblidar que hi treballaven més de trenta persones (vint-i-dos actors a l'escenari de la Sala Mozart), de manera que Ferragut assumia una inversió de risc considerable.

El primer d'aquests muntatges tingué lloc el 4 de desembre de 1973 al Teatre des Born de Ciutadella de Menorca, per la companyia José Delfín Serra, dirigida des de feia poc per Gonçal Pons i Moll (FANER 1973; MASCARÓ 1974; MARQUÈS 1974; LÓPEZ SEGUÍ 2003; PORTELLA 2009; LÓPEZ CASASNOVAS 2013).³ Cronològicament, sembla que fou, pel cap baix, la setena proposta escènica en català després de l'estrena al Teatre de l'Aliança del Poblenou el 1970. Hi van participar unes quaranta-cinc persones, trenta de les quals com a actors, alguns dels quals potser hi van descobrir la vocació teatral i van fer el salt al món professional, com ara Blai Llopis, Pitus Fernández, Carme Periano, Pere Anglada... El muntatge va reforçar la cohesió, els llaços socials i els valors democràtics dels participants. L'escriptor i polític Josep Portella (2009: 14) ha deixat escrit que aquest muntatge «va suposar una oportunitat per reunir dos mons. D'un costat, el món dels estudiants en fase de COU o ja universitaris que, llavors, havien de ser de classe burgesa alta o màrtirs. D'altre costat, el món dels agrupaments Sant Jordi i Sa Nau, que era un cau escolta [...]. Hi havia molta més gent, gent que provenia del món del teatre, de Joventuts Musicals i de l'activisme cultural local; però crec que la confluència d'aquells grups que es desconeixien va donar molta força a l'empresa i a empreses posteriors. Els universitaris ja portaven una càrrega de coneixement polític. Els escoltes, una càrrega d'innocència i d'intuïcions».⁴ A més, els professors de l'Institut del Teatre Francesc Nello i Manuel Serra es desplaçaren a Ciutadella per assessorar la direcció. «A l'any 1973», resumeix Portella (2009: 21), que aquell estiu havia assistit a una representació d'*El retaule del flautista* al Teatre CAPSA, juntament amb altres escoltes dels agrupaments Sant Jordi i Sa Nau, «m'han de creure per força, allò era el més subversiu, el més revolucionari, el més irreverent que es podia fer amb públic, obertament. Es feia en català (quasi res!), posàvem a parir els polítics del

3. Joan Francesc López Casasnovas (2006) ha descrit el context teatral menorquí de l'època. Agraïxo a Júlia López i Seguí les informacions que m'ha fet arribar.

4. Val a dir que la participació dels universitaris de primer curs en els assaigs durant la tardor de 1973 fou possible perquè aquell any es va posar en marxa una reforma del calendari universitari que va implicar que el curs que havia de començar a l'octubre començàs el gener de 1974, amb la qual cosa els estudiants afectats van tenir sis mesos de vacances.

sistema, la milícia, l'Església venuda al poder, la superstició, manifestàvem la revolta, cridàvem a la unió, suggeríem l'acció directa... No ens hem d'estranyar que finalment ens la prohibissin». Perquè, en efecte, enmig de la cinquena representació —la segona al Teatre Principal de Maó— un militar d'alta graduació va protestar en veu alta per una escena i el delegat del Govern va prohibir la funció següent. Al cap d'unes setmanes, el diari *Menorca* va reconèixer, per votació popular, la companyia Delfín Serra amb el guardó de Protagonista de l'Any.

El 8 de gener de 1976 el Grup de Teatre Experimental de l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics d'Eivissa, sota la direcció de Pedro Cañestro, assistit per Antoni Suñer, va estrenar *El retaule del flautista* a l'esmentada escola. Només se'n van programar tres representacions per Nadal, perquè alguns dels actors estudiaven fora de l'illa, però l'obra es va tornar a representar diverses vegades aquell any a l'illa aprofitant els períodes de vacances. Fins i tot, la van representar a Sant Francesc de Formentera. L'elenc, el va compondre una vintena d'actors, la meitat dels quals eren debutants, els més afortunats dels quals van poder assajar un mes. El muntatge va obtenir un gran èxit, al qual potser no va ser aliè el fet que l'obra «venia precedida por una merecida fama y el sambenito de lo censurado, algo que lógicamente siempre atrae, en principio, al público» (*Diario de Ibiza* 14.1.1976, p. 13).⁵ Entre els actors, van destacar Carles Tur, Antoni Jiménez, Emili Benavides, Antoni Suñer i Anselm Martínez...

I el 21 de setembre de 1976 el Grup de Teatre de Bunyola, sota la direcció de Miquel Morro, va estrenar *El retaule del flautista* al pati de l'escola pública de la vila. Hi van participar fins a uns quaranta joves, entre músics i actors. Sense estalviar-se crítiques pel seu amateurisme (falta de ritme, interpretacions irregulars, papers mal apresos...), l'espectacle, adaptat al subdialecte mallorquí, va girar per tot Mallorca amb actuacions a la Sala Mozart de l'Auditori l'1 de febrer de 1977 i al Teatre Principal de Palma el 3 de novembre de 1978 (ALONSO 1977).

5. Recordem que l'agost de 1971 la companyia Tábano havia estrenat al Teatre Victoria de Madrid *El retablo del flautista*, i que l'endemà de l'estrena la Direcció General de Cultura Popular va prohibir l'espectacle.

Així mateix, l'1 d'abril de 1976 el cafè teatre La Fiera Mosca, de Palma, va acollir l'estrena d'*Un féretro para Arturo*, sota la direcció de Serafí Guiscafrè.

Als anys vuitanta, es van estrenar diversos muntatges amateurs o escolars d'*El retaule del flautista* com a mínim, a Mallorca i Menorca.⁶

Als anys noranta, el Grup de Teatre Experimental d'Eivissa va restrenar, sota la direcció de Pedro Cañestro, *El retaule del flautista* (29 de desembre de 1991, al passeig de Vara de Rey, dins el marc de les festes de Nadal organitzades per l'Ajuntament de Vila), amb un elenc de vint-i-set actors (PIÑA 1991). Enmig de la supremacia d'*El retaule del flautista*, l'Escola d'Arts Escèniques del Teatre Sans va estrenar *Dispara, Flanaghan!* el 24 de maig de 1995. Tant als anys noranta com al segle XXI, van prosseguir els muntatges escolars a Mallorca i Menorca.⁷

De la mateixa manera que l'any 1991 el Grup de Teatre Experimental de l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics d'Eivissa va restrenar *El retaule del flautista*, la companyia Delfí Serra, dirigida per Josep Albert Serra en aquesta avinentesa, va recuperar el muntatge de

6. El febrer de 1981, pel grup Es Mussol Teatre, sota la direcció de Joan Nebot, *Rai*, al Teatre Principal de Capdepera; el 24 de juny de 1986, pel grup Es Seregall de Deià, sota la direcció de Tana Waldren; el 1987, per alumnes de l'Escola Pública Tramuntana de Maó, sota la direcció de Sebastià Frontera Sánchez; el 8 de setembre 1988, amb el títol *El flautista de Lluc*, pel grup escènic de l'Escolania de Blauets de Lluc, sota la direcció Jaume Sansó i Caldentey, autor de la versió lliure, a Lluc; el 5 de juny de 1989, pel Grup Caramull de l'Institut Berenguer d'Anoia, sota la direcció d'Antònia Rotger, al Casal de Cultura d'Inca, dins la II Mostra de Teatre Infantil i Juvenil d'Inca (premi a la millor obra).

7. L'11 de maig de 1990, per alumnes del col·legi Sant Francesc d'Assís de Manacor, sota la direcció de Joan S. Aguiló Roca, al Teatre Municipal de Manacor dins la IV Mostra de Teatre Escolar de Manacor; el 30 d'abril 1991, per alumnes de 8è del col·legi Sant Alfons d'EGB de Felanitx, sota la direcció de Bàrbara Antich, a l'Auditori Municipal de Felanitx; el 5 d'abril de 2002, pel Teatre de les Aules, sota la direcció de Francesca Pocoví, dins la XVII Mostra Teatre Escolar de Manacor; el 20 de maig de 2003, per alumnes del col·legi Sant Bonaventura, ESO, d'Artà, sota la direcció de Ramon Ginard, al Teatre d'Artà, dins la III Mostra Escolar de Teatre, Música i Dansa; el 29 de juliol de 2008, per la companyia Llum i Acció (alumnes de l'Escola d'Estiu de Teatre de Capdepera), sota la direcció de Sonia Fernández i Jeroni Morey, al Teatre de Capdepera; el 3 de juny de 2019, amb el títol *Rates, el retaule del flautista*, per alumnes de l'IES Madina Mayurqa, sota la direcció de Josuè Guasch, al Teatre Municipal Catalina Valls de Palma, dins la Mostra de Teatre Escolar de Palma.

1973, l'11 de setembre de 2003, al Teatre des Born de Ciutadella de Menorca. Rememorant la reposició, un dels actors en els dos muntatges, el professor i escriptor Guillem López Casanovas (2013: 22), va escriure que «l'obra recuperava l'actualitat després de tants anys en el context de les rates de la corrupció balear i de la conxorxa dels poders polítics, financers i mediàtics, per a fer entendre que la dignitat d'un poble només es recuperaria amb una resistència activa que fes que els poderosos patissin també les conseqüències de la plaga perquè es preocupessin de posar-hi remei, tot i rescatant primer els negocis de la vila, que naturalment eren de la seva propietat». Més cavil·lós, el jurista i escriptor Josep M. Quintana (2003) va remarcar

el distanciament vital amb què els uns i altres (em refereixo als actors i als espectadors) han executat i hem contemplat l'obra. I crec, en efecte, que la paraula exacta és aquesta: «distanciament». Ha estat [...] com si aquell text aleshores tan revolucionari, avui hagués perdut ja tot el seu punyent valor de crítica política i social, com si tota la seva intel·ligent mordacitat s'hagués transformat i diluït en una mena de conte innocent que a ningú ja no espanta. [...] És com si tot allò que s'estava dient dalt l'escenari fes referència a un món ja desaparegut, o el que és encara més greu des del meu punt de vista, com si ningú de nosaltres no tingués res a veure amb la denúncia que, entre línies, el text del conte estava proclamant. [...] Em sobta de veure amb quina inconscient alegria avaluem sovint la nostra pròpia realitat, amb quina facilitat ens espolem avui les mosques, o [...] amb quina lleugeresa ens traiem la pols del damunt.⁸

Finalment, destacarem que l'Aula de Teatre del Cor Juvenil i Infantil del Teatre Principal de Palma va estrenar com a treball de final de curs *El retaule del flautista* el 6 de juliol de 2019 al Teatre Principal de Palma, sota la direcció escènica de Carles Pujols i la direcció musical de Pere Víctor Radó.⁹

Hem d'afegir que els telespectadors illencs han pogut veure algunes de les obres o adaptacions de Teixidor realitzades per als progra-

8. Vegeu també la crítica de Maria Josep Ragué Arias (2003).

9. Composició musical de cinc peces per a veus blanques i piano, integrades en l'obra escènica *El retaule del flautista*, de Jordi Teixidor.

mes dramàtics de TVE a Catalunya i Televisió de Catalunya, en les quals a vegades han intervingut actors illencs o residents a les Illes, com Manuel Macià, que va participar en el rodatge d'*El retaule del flautista* amb el paper del Regidor Batts, versió televisiva d'Antoni Chic per a la TVE, emesa per primera vegada el 18 d'octubre de 1977. Més destacada fou la participació illenca en l'adaptació televisiva dirigida per Ricard Reguant el 2012, coproducció de TVC i Fausto Produccions, amb els actors Joan Carles Bestard, Miquel Fullana, Ernest Fuster, Jaume Fuster, Marta Jaume, Lúdia Miranda, Mònica Moreno, Cata Munar i Helena Munar, i la maquilladora Chelo Garrido. Aquesta pel·lícula fou projectada amb categoria d'estrena al Teatre Principal de Palma el 15 de setembre de 2012.

CONCLUSIONS

Entre 1969 i 2020, s'han presentat tres obres de Jordi Teixidor davant el públic mallorquí: *Un féretro para Arturo*, *El retaule del flautista* i *Dispara, Flanagan!* Totes tres pertanyen a la primera etapa de l'obra dramàtica de l'autor, la que coincideix històricament amb el tardofranquisme i els capítols més actius de la lluita social i política de l'oposició. A la resta de les Illes, inclosa Formentera, només s'hi ha representat *El retaule del flautista*.

La representació d'*El retaule del flautista* l'estiu de 1972 a Palma per la companyia de Pau Garsaball va tenir un gran èxit, que va contribuir d'una manera decisiva a la normalització de les representacions en català per companyies peninsulars a Mallorca.

El retaule del flautista va conèixer tres muntatges illencs que s'han conservat en la memòria col·lectiva: a Menorca el 1973, a Eivissa i a Mallorca el 1976. A partir dels anys vuitanta, *El retaule del flautista*, esdevingut un clàssic del teatre català, ha estat representat amb una certa regularitat per escolars o aficionats, incidint en la cohesió de grup, però no per professionals.

En les primeres posades en escena barcelonines fou apreciable la col·laboració brindada per un grup de manacorins: Maria-Antònia Oliver, Antoni Mus, Antoni Parera i Fons...

BIBLIOGRAFIA

- AGUILERA (1972): Octavio Aguilera, «Fábula musicada y popular», *Diario de Mallorca*, 28 de juny, p. 16.
- ALONSO (1977): Manuel L. Alonso Gómez, «El retaule del flautista en el Principal», *Diario de Mallorca*, 3 de febrer, p. 34.
- BONET (1972): Joan Bonet, «El retaule del flautista, de J. Teixidor», *Baleares*, 27 de juny, p. 39.
- FANER (1973): Pau Faner, «Rutilant temporada teatral a Menorca», *Diario de Mallorca*, 11 de desembre, p. 20.
- FUSTER (1971): Jaume Fuster, «Quan anar al teatre no és una obligació social. Vuit mesos d'èxit d'El retaule del flautista», *Perlas y Cuevas*, núm. 268 (24 de desembre), p. 19-20.
- LÓPEZ CASASNOVAS (2006): Joan F. López Casasnovas, «Un baül groc per Nofre Taylor», *Diari de Balears*, 28 d'abril.
<<https://www.dbalears.cat/opinio/2006/04/28/121354/un-baul-groc-per-nofre-taylor.html>> [Consulta: 31 agost 2020]
- LÓPEZ CASASNOVAS (2013): Guillem López Casasnovas, «El negoci no té cor», *El Punt/Avui*, 25 de gener, p. 22.
- LÓPEZ SEGUÍ (2003): Júlia López Seguí, *La importància del teatre en els processos de transformació social: «El retaule del flautista» a la societat menorquina predemocràtica (1973)*, Menorca: Consell Insular de Menorca.
- MARQUÈS (1974): Joan B. Marquès, «Menorca: la “Delfín Serra” y su circunstancia teatral», entrevista a Gonçal Pons Moll, *Diario de Mallorca*, 23 de maig, p. 4-5.
- MASCARÓ (1974): Ignasi Mascaró, «El retaule del flautista, a Menorca», *Lluc*, núm. 634 (febrer), p. 54-55.
- OLIVER (1971): Maria-Antònia Oliver, «L'abans i el després de Pasqua, a Barcelona», *Perlas y Cuevas*, núm. 251 (1 de maig), p. 18-19.
- OLIVER (1972): Maria-Antònia Oliver, «Història d'un retaule», *Diario de Mallorca*, 30 de juny, p. 24.
- PIÑA (1991): José Manuel Piña, «El retaule del flautista, quince años después», *La Prensa de Ibiza*, 5 de desembre, p. 32.
- PLANAS (1972): Jacint Planas Sanmartí, «Cosas de la gente», *Diario de Mallorca*, 4 de juliol, p. 8.
- PORTELLA (2009): Josep Portella, «La nostàlgia ja no és allò que era», dins: *Episodis exemplars. Memòries de la Transició*, Maó: Col·lectiu Folkloric de Ciutadella, p. 5-24.

- QUINTANA (2003): Josep M. Quintana, «El retaule del flautista», *Bloc de Notes*, 25 de setembre.
<<https://quintanapetrus.com/2003/09/25/el-retaule-del-flautista/>> [Consulta: 31 agost 2020].
- RAGUÉ (2003): Maria Josep Ragué Arias, «*El retaule del flautista*», *Assaig de Teatre*, núm. 39-40, p. 319-320.
- REDACCIÓ (1970): «Festival Palma-69 de Teatro Universitario», *Yorick*, núm. 38 (febrer-març), p. 63-64.
- TALES (1972): Víctor Alomar, «*El retaule del flautista* de Jordi Teixidor», *Última Hora*, 27 de juny, p. 14.